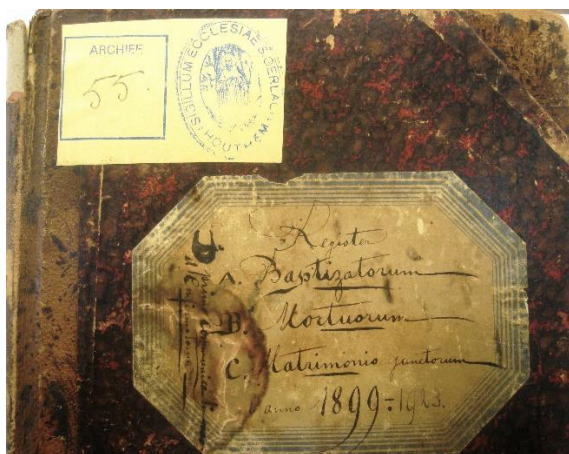

PAROCHIEEL BEGRAAFREGISTER

Rinus Suijkerbuijk

De oorsprong van de parochiële administratie (Doopt-, Trouw- en Begraafregisters) is een uitvloeisel van het Concilie van Trente (1545-1563). Om de huwelijksmoraal op te vijzelen werden *trouwregisters* verplicht, die dubbele huwelijken moesten voorkomen en de pastoors verplichtten om zorgvuldig, pas na 3 openbare roepen, een huwelijk te mogen sluiten. Een onderzoek bij/door de pastoor van de plaats van herkomst van een niet-parochiaan was dan ook verplicht.

Een *doopregister* was ook nodig om te kunnen controleren of een huwelijkslustige parochiaan wel gedoopt was en de vereiste minimum leeftijd om te mogen huwen bereikt had. Belangrijker was evenwel dat bloed- en verwantschappen als huwelijksbeletselen vastgesteld konden worden (en eventuele dispensaties konden worden aangevraagd).

Kerkelijk register 1899-1923

Het concilie van Trente voorzag niet in de plicht een *begraafregister* bij te houden, maar dat deden de pastoors van zelf al wel. Elke overledene die begraven moest worden bracht voor de nabestaanden kosten, en voor de pastoor inkomen met zich.

In onze rooms-katholieke streken was soms ook de protestantse (hervormde) Staatskerk leidend, maar ook daar bestond een gelijksoortige administratie van de ledematen, de “protestantse parochianen”.

Einde van het Ancien Regime

De Franse Revolutie (Liberté, Egalité en Fraternité) bracht in 1796 een omwenteling teweeg: de godsdienst, dus ook de katholieke kerk werd afgeschaft,

waardoor de kerkelijke administratie op hield. Er werden *mairies* (gemeenten) gevormd en de ex-pastors moesten hun registers inleveren. Die konden goed dienen als basis van een gemeentelijke administratie. Belangrijk was om te weten hoe groot de bevolking en de samenstelling daarvan was. Per slot van rekening had het Franse Departement van de Nedermaas (hoofdplaats Maastricht) ook haar aandeel in de troepenmacht van het grote zich ontwikkelende Franse (Keizer)rijk te leveren. Bevolkingslijsten (*registres civiques*) en *conscription* (militaire geschiktheidslijsten) waren aanvangs-momentopnamen. De invoering van een Burgerlijke Stand (registers voor geboorte, huwelijk en overlijden) voorzagen in de benodigde continuïteit van gegevensvoorziening. Zonder religie bleek de samenleving toentertijd niet te kunnen leven, zodat vrijheid van godsdienst werd toegestaan, maar een absolute scheiding der wereldlijke en kerkelijke macht uitgangspunt werd (en nog is). De pastors mochten hun administratie, de DTB-registers weer gaan bijhouden.

Belangrijk?

Waarom besteden mensen van vandaag nog aandacht aan oudere kerkelijke of wereldlijke registers? De huidige registers zijn nog slechts van belang voor de burger die zijn eigen privacygevoelige gegevens nog alleen, door vele voorwaarden omgeven, mag inzien. Dikwijls kan hij nog slechts een afschrift/kopie van zijn eigen geboorteakte krijgen, na afdoende legesgelden te hebben 'afgetikt' (want contant betalen met een wettig betaalmiddel is er vaak niet meer bij). Genealogen (amateurs en professionals) kunnen hun hobby's slechts uitoefenen als zij inzage kunnen krijgen in oudere documenten. Maar ook 'gewone' mensen zijn vaak nieuwsgierig naar verhalen uit het verleden. Extra interessant en spannend is het natuurlijk als daarbij hun voorouders een (hopelijk) fraaie rol speelden.

Vóór 1795 zijn bij stamboomonderzoek de kerkelijke registers onontbeerlijk en zijn nagenoeg altijd het uitgangspunt. Door de invoering van de Burgerlijke Stand is er een deugdelijker, meer betrouwbaar systeem gekomen, met na 1811 ook het gebruik van vaste familienamen. Het belang van de kerkelijke DTB's is dan ook zodanig afgenomen, dat raadpleging door amateur-genealogen vaak achterwege blijft. Toch zijn daar nog aardige wetenswaardigheden in te vinden, die bij de 'aankleding' van een genealogie kunnen helpen. Het doorbladeren van kerkelijke registers levert vaak aanleiding tot diepgaander onderzoek op: wat gebeurde er toen, waarom, wie waren die personen en wat was hun relatie met En dan start een nieuwsgierige tocht.

Vandaar volgend voorbeeld.

Als voorbeeld het Houthems begraafregister 1851-1898

De belangrijkste functie van de parochieherder, de pastoor in die periode nog bijgestaan door een kapelaan, was te waken over het zielenheil van zijn parochianen. Daartoe moesten zij voldoen aan de kerkelijke geboden en richtlijnen, waarop, voor hun eigen bestwil, een streng toezicht nodig was.

Bij geboorte van een baby moest zo snel mogelijk gedoopt worden, desnoods door een vroedvrouw (Ubags), door een chirurgijn (Hermann) of zelfs wel door

een buurvrouw. Maar als de baby bij de bevalling ongedoopt overleed, kon deze, doorgaans naamloze, boreling niet in de gewijde grond van het kerkhof begraven worden; daar was een speciaal stukje ongewijde grond voor gereserveerd.

Extra probleempje bij de doop was soms de onbekendheid van de (biologische) vader, zodat de baby van de ongehuwde moeder wel gedoopt werd, maar het levenslange merktken "*illegitiem*" meekreeg. Een zware straf voor moeder en kind. In het begraafregister wordt dan ook nogal vaak te opmerking 'onwettig' aangetroffen, zelfs als het oudere kinderen betreft.

Bij het overlijden van een rooms-katholieke parochiaan had/heeft de kerk enige sacramenten ter beschikking. Deze dienen volgens een zorgvuldig voorgeschreven wijze (*ritus*) toegediend te worden. Pastoor Beckers (van 1853 tot 1893 te Houthem werkzaam) lette, als een echte parochieherder, op het in acht nemen van die kerkelijke regels. Hij vermeldde dan ook dat de overledene, gewapend met alle beschikbare sacramenten, na verkregen kwijtschelding van zonden en gezalfd met H. Olie, overleden was. Soms ook wel met de toevoeging '*pius*' (godvruchtig) of '*contentus*' (tevreden). En had het overlijden te plotseling plaatsgevonden dan werd er '*sine*' (zonder) *absolutione* en *unctione* bij genoteerd.

Naast de naam van de overledene vermeldde deze pastoor ook de leeftijd (voorzichtigheidshalve met '*circa*' aangevuld) alsmede de status, zoals *infans* (kind), *caelebs* (ongehuwd), *uxor*, *conjux* (echtgeno(o)t(e), *vidua* (weduwe), *viduus* (weduwenaar).

Doorgaans worden de voornaam en familienaam van de partner ook vermeld; van de overleden kinderen uiteraard de namen van de ouders, c.q. alleen de moeder van het overleden illegitieme kind.

Interessant zijn natuurlijk de nadere bijzonderheden over geboorte- of overlijdensplaats buiten Houthem. Overleden te Aken, Brussel, Luik, Broekhuizen, Gulpen, Roosteren, Menton, onderweg in Waalwiller of Maastricht bijvoorbeeld, maar in Houthem een laatste rustplaats vindend. Daarnaast zijn er in Houthem personen overleden die elders begraven zijn zoals in Aken, Bemelen, Berg en Terblijt, Leuven en Maastricht. De kerkelijke richtlijn was dat een parochiaan in zijn eigen parochie begraven diende te worden; indien elders, was er toestemming van de pastoor nodig. Maar voor het vervoer van een lijk, buiten de gemeente, diende ook de burgerlijke overheid, de burgemeester dus, toestemming te verlenen.

De doodsoorzaak was vaak *apoplexia* (beroerte), *hydropisis* (waterzucht), *pneumonia* (longontsteking), *senio* (ouderdom), *hemorragia* (bloeding), zwarte pokken, koorts, epilepsie, koliek, terwijl ook vaak *subito* (plotseling), *inopinato* (onverwacht) *infortunio* (ongeluk) en dergelijke genoteerd werd. Opvallend vaak wordt de term "*impos mentis*" (geesteszieke) aangetroffen, soms aangevuld met een tijdsduur, zoals 'vanaf de geboorte', laatste 5 jaar of '*senectute*', wat dan wel op een soort Alzheimer zal duiden.

De kindersterfte op jonge leeftijd was groot, vaak overleed de nood-gedoopte baby vóórdat het een (doop)naam gekregen had. Overlijdens in het kraambed waren dan geen uitzondering.

Af en toe komt men bijzondere opmerkingen tegen zoals bij het overlijden op 15 juli 1880 van de ca. 90-jarige Franciscus Coesman als “de pastoor uit het straatje” [later als Koningswinkelstraat te Broekhem bekend]. De 58-jarige ongehuwde Guilielmus van der Schuren, bijgenaamd ‘de lange Willem’ wordt op 15 juli 1882 begraven.

Niet-parochianen werden ook te Houthem begraven, zoals een kind van een (Antwerpse) rondzwervende familie bedelaars. In de Geul verdronken personen getuigen n.m.m. van de hardheid van het bestaan en gevoelde uitzichtloosheid bij deze personen. Want als de 62-jarige Anna Clara Willems uit Terblijt in augustus 1855 of de 81-jarige weduwnaar Joannes Schillings in december 1866 in de Geul verdronken worden aangetroffen, kan men nauwelijks geloven dat zij bij het forel-vissen noodlottig zijn uitgeleden.

Door de pastoor belangrijk geachte bijzonderheden werden ook vermeld, ter eeuwige herinnering aan de goedheid van deze overledene: er waren jaardiensten gesticht, *plura fundavit*, 125 *floreos* voor de jaardienst, overleden na 60 jaar gehuwd geweest te zijn, 40 jaar als kerkmeester gediend, heengegaan tijdens de H. Mis na communie ontvangen te hebben, na de Mis op weg naar huis overleden. Voor de geschiedenis zijn andere aantekeningen nuttig: in 1872 wordt Barbara Tummers op een nieuw grafveld begraven en op 3 januari 1881 vindt Paulina Hubertina Crijns als eerste een plekje in de “*quarta linea*”. En na de herinwijding van het kerkhof wordt Josephus Duijckers er op 12 maart 1883 als eerste bijgezet. De speciale graftomben, monumenten en private begraafplekken worden gememoreerd.

Van der Vrecken

Daarnaast wordt er aan bijzondere personen nog extra ‘*Pro Memoria*’ aandacht besteed, zoals bij het overlijden op 25 maart 1868 van de 92-jarige Paulus Mathias Van der Vrecken, Palatijns Graaf, doctor in de beide [kerkelijk en wereldlijk] rechten, commandeur in de Orde van de Heilige Gregorius, die ten gevolge van ouderdom geestelijk onbekwaam [Alzheimer?] zonder absolutie verkregen te hebben en beschermd door het sacrament van het laatste Oliesel overleed. Hij vervulde tijdens de Napoleontische oorlog(en) belangrijke en gewichtige koeriersdiensten voor Paus Pius VII vanuit en naar Rome, Wenen enz. [Hij heeft zijn belevenissen ook in een boekwerk beschreven en gepubliceerd]¹.

En wie meer wil weten over deze belangrijke persoon die Huize Geurtsenich (Gürtsenich) in Houthem bewoonde kan in het ‘Artikelenbestand’ via de website van de Heemkundevereniging Houthem-St. Gerlach (houthem.info) veel publicaties vinden.

¹ Relations de voyage de Paul van der Vrecken, (1777-1868), agent secret du Saint-Siège et Comte romain / éd. et annot. par André Denis. - Bruxelles [etc.] : Institut historique belge de Rome, 1980. - 478 p., [5] p.pl. : ill., krt., portr. ; 25 cm. - (Bibliothèque de l'Institut historique belge de Rome, ISSN 0073-8522 ; fasc. 31)

Rouwbord van Paul van der Vrecken

Het overlijdensbord van de op 25 maart 1868 overleden Paul van der Vrecken, is voorzien van zijn familiewapen (3 schoorsteenhalen) en werd in de kerk na het overlijden opgehangen ter blijvende herinnering aan de overledene. Onduidelijk is nog waar dit bord precies gehangen heeft: in de St. Gerlachuskerk te Houthem of in de Onze Lieve Vrouwekerk te Maastricht (waarbij de stadswoning van Van der Vrecken gelegen was).

Opmerkelijk lijkt de “*Pro Memoria*”-aantekening waarbij in 1887/88 geen parochianen betrokken zijn. De broer Joseph van de kasteelheer wordt in een private grafkapel, grenzend aan de kerk, toebehorend aan kasteelheer Frans Corneli, bijgezet. Er vindt geen katholieke begrafenisplechtigheid plaats. Maar als de echtgenote van Joseph Corneli, de baronesse Heemstra er ook wordt bijgezet, in een gezamenlijke bronzen graftombe, ontsteekt de pastoor in grootse woede. Immer zo omschrijft hij (de latijnse tekst zo goed mogelijk samengevat): Josephus Corneli was een atheïst en materialist, die 20 jaar geleden zich tot het calvinisme gezworen heeft in handen van een Brusselse geloofsbedienaar en in Holland bij een niet-katholieke ‘dominee’ in het huwelijk is getreden met een calvinistische vrouw, een zekere Baronesse Heemstra. Hij is op zijn landgoed te Tours (Frankrijk) overleden. Zijn broer Frans Corneli, burgemeester van Houthem, heeft zijn lijk in 1887 in de ‘*caveau de famille*’ aan de noordzijde van de kerk laten bijzetten. Op 7 maart 1888 kwam daar de overleden baronesse Heemstra nog bij, wat tot grote opschudding en verontwaardiging van bevolking en pastoor leidde. Zulks leidde tot ontheiliging van het gewijde kerkhof.

Na de nodige discussies tussen pastoor en kasteelheer-burgemeester leidde dat tot het opnieuw inwijden van het kerkhof. Op 11 maart 1888 door de Eerwaarde Deken van Meerssen L. Bemelmans, op last van de Bisschop, plechtig en onder overweldigende belangstelling. Uiteraard bleef de private begraafplaats van de familie Corneli-Schoenmaeckers voor eeuwig buiten die zegening. [Niet vermeld is de jarenlange verstoring in de verhouding tussen pastoor en burgemeester, die er zelfs toe leidde dat naast het kerkhof en kerk (geurige) varkensstallen werden gebouwd, enz.]

Selys de Fanston

De tijd heelt vele wonden. De laatste eigenaar van het kasteel, Robert de Selys de Fanston, heeft aan de Kerkfabriek van Houthem zijn kasteel en nabij liggende gronden vermaakt. Of de rechten op de familie-grafkapel apart in het legaat vernoemd zijn is onduidelijk. De ondergrond ervan was steeds eigendom van de kerk, het "recht van opstal" behoorde de kasteelheer. In 1999 zijn, in samenspraak met de erven, de stoffelijke resten van enkele leden van de familie De Selys de Fanston uit de grafkapel verwijderd, en bijgezet in de kapel van een ander familie-kasteel te Xhoris (België). De overige (stoffelijke resten van de kasteelvoorgangers Schoenmaeckers en Corneli en de overige familieleden van de Selys de Fanston) zijn gecremeerd en in een urn naast de grafkapel, aan de oostzijde, ter aarde besteld.

Op een hardstenen gedenkplaat tegen de oostwand van de grafkapel zijn ter herinnering de namen van alle overledenen uit die familiebegraafplaats aangebracht².

In de grafkapel kunnen thans overledenen worden bijgezet/begraven. Op het plateau vóór de grafkapel kunnen urnennissen bijgezet worden.

Waarschijnlijk zal de inzegening van het nieuw aangelegde kerkhof-gedeelte (ter plekke van de vroegere varkensweide) ook de oude grafkapel omvat hebben. De herinnering aan de langdurig, wegens zijn gezondheid in Frankrijk verbleven "acatholieke en materialistische" Joseph Corneli wordt levend gehouden door de naam 'Joseph Corneli Allée'³ door de gemeente Valkenburg a/d Geul gegeven aan de toegangsweg naar Château St. Gerlach.

De lege bronzen graftombe van het echtpaar Corneli-Heemstra heeft een plaats gevonden in een doorgang van het Heiligdom van St. Gerlach.

² Zie: 't Sjtiegelke nr. 12

³ Joseph Corneli Allée in 't Sjtiegelke nr. 57 blz.25/31. Op de website van de Heemkunde-vereniging Houthem-St. Gerlach [houthem.info] zijn vrijwel alle afleveringen van 't Sjtiegelke in (pdf-formaat) te vinden.

Het bekijken van kerkregisters levert gegevens op die de nieuwsgierigheid prikkelen en aanzetten geeft tot verder onderzoek. Het controleren van de indexen van de begraafregisters van Houthem over de periode 1800-1923, die inmiddels op Aezel.eu digitaal, met scan raadpleegbaar zijn, was aanleiding om hier de aandacht op te vestigen.

Pastoor Johannes Sigismundus Beckers

Hij was de geestelijk leider die in de tweede helft van de 19^e eeuw een streng rooms-katholieke stempel op Houthem drukte. Hij stimuleerde de verering van St. Gerlachus. Namens de parochie doneerde hij aan de bisschop van Münster, na diens jarenlange (1879 -1884) incognito asiëlverblijf in Houthem, een kostbare reliekhouders, met daarin een reliek van St. Gerlach⁴. Geboren in Düsseldorf, met een Duitse moeder, sprak deze Sittardse 'jong' uitstekend Duits en zal daarin wel met de bisschop hebben geconverseerd (of toch in het Kerklatijs?).

Grafsteen van pastoor Beckers

⁴ Mgr. Joannes Brinkmann in "Rondom Heiligdom St. Gerlach" [2014] blz.67-85

Op het kerkhof staat tegen de oostelijke muur het grafmonument ter blijvende herinnering aan deze parochieherder en zijn moeder. Een portret, foto of schilderij is mij onbekend. Misschien dat een der afstammelingen van zijn 8 erfgenamen nog enig 'aandenken' aan hem heeft bewaard, maar waar zou men dan moeten gaan zoeken. De 8 kinderen van zijn 2 broers woonden bij het overlijden (5 februari 1893) van de Houthemse pastoor tamelijk verspreid:

Lambert Beckers, ongehuwd te Utrecht, Maria Beckers, ongehuwd te Utrecht, Joseph Beckers te Utrecht, Maurice Beckers te New York (Amerika), Maria Beckers, weduwe Jourdan te Parijs, Mina Beckers gehuwd met Jules Wemans te Parijs, Wilhelmina Beckers, ongehuwd te Neuville (België), Jules Beckers te Engis (België)

Een genealogische zoektocht, hoe interessant ook, wordt momenteel niet overwogen.

